Konvencija o pravima osoba sa invaliditetom

Distr.: Opšta
12. april 2017. godine
UNAPRIJED POSLATA NEREDIGOVANA VERZIJA
Original: Engleski

Komitet za prava osoba sa invaliditetom

Zaključna razmatranja o inicijalnom izvještaju Bosne i Hercegovine*

I. Uvod

1. Komitet je inicijalni izvještaj Bosne i Hercegovine (CRPD/C/BIH/1) razmatrao na svojoj 308. i 309. sjednici, koje su se održale 27. i 28. marta 2017. godine i usvojio sledeća zaključna razmatranja na svojoj 323. sjednici, koja se održala 6. aprila 2017. godine.

2. Komitet pozdravlja podnošenje inicijalnog izvještaj Bosne i Hercegovine, koji je pripremljen u skladu sa smjernicama Komiteta u vezi sa izvještavanjem, i Državi potpisnici zahvaljuje na pismenim odgovorima (CRPD/C/BIH/Q/1/Add.1) koje je dala na listu pitanja koju je sastavio Komitet.

3. Komitet cijeni konstruktivani dijalog koji je održan tokom razmatranja izvještaja i pohvaljuje Državu potpisnicu zbog jakog sastava njene delegacije, koju je predvodila ambasadorica i stalna predstavnica Bosne i Hercegovine pri Kancelariji Ujedinjenih nacija u Ženevi.

II. Pozitivni aspekti

4. Komitet pohvaljuje Državu potpisnicu zbog toga što je usvojila:

(a) Politiku u oblasti invalidnosti Bosne i Hercegovine, koju je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo 8. maja 2008. godine;

(b) Novu Strategiju za unapređenje prava i položaja osoba sa invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine za period 2016-2021.

5. Komitet pozdravlja:

(a) Podršku udruženjima lica sa invaliditetom koju je Država potpisnica pružila u 2016. godini i namjeru da ovu podršku poveća u narednim godinama;

(b) Prvu konferenciju žena sa invaliditetom u Bosni i Hercegovini (BiH) koja je održana 6. marta 2015. godine i formiranje Agencije za ravnopravnost polova BiH;

* Usvojio Komitet na svom sedamnaestom zasjedanju (20. mart -12. april 2017. godine).

Please recycle

(c) Povećanje novčanog podsticaja za novo zapošljavanje osoba sa invaliditetom od 2011. do 2016. godine (od 150.000 na 19.245.551 KM).

III. Glavni razlozi za zabrinutost i preporuke

A. Opšta načela i obaveze (čl. 1-4)

6. Komitet je zabrinut zbog nedostatka transparentnih procedura i zakona u vezi sa konsultacijama sa organizacijama osoba sa invaliditetom. Takođe je zabrinut zbog nedostatka strukturisane finansijske podrške i izgradnje kapaciteta tih organizacija, posebno na lokalnom nivou.

7. **Komitet preporučuje da Država potpisnica usvoji formalne i transparentne mehanizame za redovne konsultacije sa organizacijama osoba sa invaliditetom, uključujući i one koje predstavljaju žene i djecu sa smetnjama u razvoju, nagluhe i gluhe osobe, osobe sa psihosocijalnim i / ili intelektualnim teškoćama, u svim entitetima i kantonima. Komitet takođe preporučuje da Država potpisnica organizacijama osoba sa invaliditetom redovno obezbjeđuje dovoljno finansijskih sredstava.**

8. Komitet je zabrinut što u svim entitetima i kantonima Države potpisnice ne postoji koncept zaštite osoba sa invaliditetom zasnovan na ljudskim pravima, u skladu sa Konvencijom. Takođe je zabrinut zbog nedostatka napora da se izmijeni postojeće zakonodavstvo i potpuno uskladi sa Konvencijom, imajući u vidu odredbe člana 4, stav 5. Konvencije.

9. **Komitet preporučuje da Država potpisnica usvoji jedan usklađen koncept zaštite osoba sa invaliditetom zasnovan na ljudskim pravima, u skladu sa Konvencijom. Takođe preporučuje da Država potpisnica napravi analizu svojih pozitivnih zakona i donese zakone u redovnim konsultacijama sa organizacijama osoba sa invaliditetom.**

B. Konkretna prava (čl. 5-30)

Jednakost i zabrana diskriminacije (čl. 5)

10. Komitet je zabrinut:

(a) što se Zakon o zabrani diskriminacije ne primjenjuje i ne provodi sistematski i zbog nedostatka jasne definicije diskriminacije na osnovu invaliditeta sa efikasnim i primjenjivim sankcijama, posebno u vezi sa članom 2. Zakona o zabrani diskriminacije;

(b) što su različita zakonom propisana prava osoba sa invaliditetom čija invalidnost nije posljedica rata u odnosu na civilne žrtve rata i ratne vojne invalide;

(c) zbog postojeće prakse različitih ocjena istog invaliditeta na osnovu uzroka i / ili nastanka invalidnosti;

(d) zbog nedostatka odredbi koje se odnose na razumno prilagođavanje sa propisanim sankcijama;

(e) što nema dovoljno informacija o borbi protiv višestrukih i isprepletenih oblika diskriminacije i o korištenju pojmova, kao što su "privremene posebne mjere" ili "posebne potrebe", koji nisu jasno regulisani, posebno u obrazovanju i u slučajevima nacionalnih manjina.

11. **Komitet preporučuje da Država potpisnica:**

(a) izvrši analizu svog zakonodavstva i unese definiciju diskriminacije na osnovu invaliditeta koja će jasno uključivati sve oblike diskriminacije na osnovu invalidnosti, uključujući višestruke i međusektorske diskriminacije, te da izdvoji finansijska sredstva za njegovu efikasnu primjenu;

(b) izradi i primijeni usklađene kriterije, postupke ocjenjivanja i prava u ocjenjivanju procenta invalidnosti za sve osobe sa invaliditetom bez obzira na uzrok invalidnosti;

(c) usvoji i primijeni koncept razumnog prilagođavanja sa efikasnim sankcijama kako bi se osiguralo da uskraćivanje razumnog prilagođavanja predstavlja diskriminaciju po osnovu invalidnosti;

(d) uvede efektivne i odgovarajuće pravne lijekove, kao i progresivne sankcije za javni i privatni sektor.

Žene s invaliditetom (čl. 6)

12. Komitet je zabrinut zbog:

(a) nedovoljno informacija o sveobuhvatnoj politici ili strategiji o ravnopravnosti polova u vezi sa BiH Gender akcionim planom za period 2013-2017.;

(b) nedostatka širokog spektra konsultacija sa organizacijama žena s invaliditetom i na lokalnom nivou i njihovog učešća;

(c) nedostatka adekvatnog i transparentnog finansiranja, kao i mjera za zapošljavanje prilagođenih zahtjevima žena sa invaliditetom;

(d) činjenica da se "gotovo ne bilježi učešće" žena sa invaliditetom u političkom životu.

13. **U vezi sa svojim Opštim komentarom br. 3 (2016) koji se odnosi na žene i djevojčice s invaliditetom i, s obzirom na ciljeve 5.1, 5.2 i 5.5 iz dokumenta Ciljevi održivog razvoja, Komitet preporučuje da Država potpisnica:**

(a) usvoji efikasne strategije kako bi se osiguralo da zakoni propišu punu zaštitu i uživanje prava ženama i djevojčicama s invaliditetom u skladu s Konvencijom i da uključi perspektivu invalidnosti u sve politike i programe o ravnopravnosti polova, uključujući politike i mjere u vezi sa zapošljavanjem;

(b) preduzme odgovarajuće mjere za sprečavanje i borbu protiv višestrukih i isprepletenih oblika diskriminacije sa kojima se žene i djevojčice s invaliditetom suočavaju, posebno u pristupu pravosuđu, zaštiti od nasilja i zlostavljanja, obrazovanju, zdravstvu i zapošljavanja;

(c) osigura efikasno učešće žena i djevojčica s invaliditetom, kroz organizacije koje ih predstavljaju, u konsultacijama, političkom životu i u procesima donošenja odluka.

Djeca s invaliditetom (čl. 7)

14. Komitet je zabrinut što fizičko kažnjavanje djece, posebno djece sa smetnjama u razvoju, nije izričito zabranjeno u porodici, ustanovama za alternativno zbrinjavanje i dnevni boravak u Državi potpisnici. Takođe je zabrinut što ne postoji univerzalan i jednak pristup uslugama za prepoznavanja i intervenciju u ranom djetinjstvu za djecu sa smetnjama u razvoju.

15. **Komitet preporučuje da Država potpisnica:**

(a) eksplicitno i univerzalno zabrani fizičko kažnjavanje djece, s posebnim naglaskom na djecu sa invaliditetom koje žive u ustanovama;

(b) obezbijedi djeci sa invaliditetom u ranom djetinjstvu dovoljno usluga koje se odnose na intervencije i razvoj u saradnji sa organizacijama roditelja djece sa smetnjama u razvoju na lokalnom nivou.

Podizanje svijesti (čl. 8)

16. Komitet je zabrinut zbog nedostatka informacija o kampanjama, programima o podizanju svijesti i obukama za osoblje javnih i privatnih medija na lokalnom i nacionalnom planu, kao i što tekst Konvencije nije dostupan na znakovnom jeziku.

17. **Komitet preporučuje da Država potpisnica prevede Konvenciju na znakovni jezik i organizuje obuke za javne i privatne medije o tome kako osobe sa invaliditetom treba da budu prikazane u cilju otklanjanja negativnih stereotipa i predrasuda prema njima. Komitet preporučuje da Država potpisnica preduzima efikasne i redovne korake u podizanju svijesti među članovima parlamenata i vladinim zvaničnicima na nacionalnom i lokalnom nivou, kao i da ažurira nastavne planove i programe na arhitektonskom studiju o pravima osoba s invaliditetom.**

Pristupačnost (čl. 9)

18. Komitet je zabrinut što ne postoji sveobuhvatna strategija pristupačnosti niti zakoni sa efektivnim sankcijama koji bi bili usklađeni na svim nivoima, te što je navedeno da većina javnih zgrada i ustanova, sa posebnim osvrtom na one koji pružaju besplatnu pravnu pomoć i / ili, posebno, usluge za osobe s invaliditetom, kao i javni prevoz, nisu pristupačni. Takođe je zabrinut što se usluge masovnih elektronskih medija ne pružaju u formatu koji je dostupan osobama s invaliditetom.

19. **Komitet preporučuje da Država potpisnica:**

(a) usvoji sveobuhvatnu strategiju pristupačnosti i akcioni plan sa dovoljnim budžetom, efikasnim mehanizmom za praćenje i mjerilima za uklanjanje prepreka s izvršnim i efikasnim sankcijana za nepoštivanje;

(b) promoviše univerzalni dizajn za sve zgrade, javne službe i javni prevoz;

(c) obezbijediti pristupačno informisanje i medije društvene komunikacije, s posebnim osvrtom na elektronske medije, u skladu sa opštim komentarom br. 2 (2014) o pristupačnosti (čl 9.);

(d) obrati pažnju na vezu između člana 9. Konvencije i ciljeva 9, 11.2 i 11.7 iz dokumenta Ciljevi održivog razvoja.

Rizične situacije i humanitarne katastrofe (čl. 11)

20. Komitet je zabrinut zbog nepostojanja sveobuhvatne strategije za protokole za podršku osobama sa invaliditetom u rizičnim situacijama i humanitarnim katastrofama. Posebno je zabrinut zbog nepostojanja jednakog pristupa informacijama u odgovarajućem formatu u skladu sa Opštim komentarom br. 2 (2014).

21. **Komitet preporučuje da Država potpisnica usvoji efikasan sistem u skladu sa Okvirom za smanjenje rizika od katastrofa iz Sendaija za period 2015–2030. kako bi imala pristupačnu (npr. linije za pomoć, aplikacije za tekstualne poruke upozorenja, opšti priručnici na znakovnom jeziku i na Brajevom pismu) i sveobuhvatnu strategiju za hitne slučajeve i protokole za rizične situacije, kao i da zahtijeva od svih javnih službi da izrade planove za evakuaciju osoba sa invaliditetom u konsultacijama sa**

predstavnicima organizacija osoba sa invaliditetom, uključujući i na lokalnom nivou.

Jednakost pred zakonom (čl. 12)

22. Komitet je zabrinut zbog sadašnjeg režima starateljstva koji je u suprotnosti sa Konvencijom i opštim komentarom Komiteta br. 1 (2014) o jednakosti pred zakonom. Zabrinut je zbog nedostatka transparentnih i efikasnih pravnih lijekova, posebno u odnosu na dosadašnju praksu oduzimanja potpune poslovne sposobnosti osobama sa invaliditetom. Komitet je ozbiljno zabrinut zbog uskraćivanja prva na sklapanje braka i glasanje.

23. **Prisjećajući se svog opšteg komentara br. 1 (2014) o jednakom priznanju osoba pred zakonom, Komitet preporučuje da Država potpisnica uskladi svoje zakonodavstvo sa Konvencijom, i da zamijeni režim zamjenskog odlučivanja sa režimom podržanog donošenja odluka koji poštuje autonomiju, volju i sklonosti osobe i uspostavi u cijeloj Državi potpisnici transparentna pravna sredstva za osobe sa invaliditetom koje su lišene poslovne sposobnosti.**

Pristup pravosuđu (čl. 13)

24. Komitet je zabrinut što nema informacija o konkretnim i raspoloživim mjerama, kao ni o transparentnim protokolima koji obezbjeđuju odgovarajuća procesna i starosna prilagođavanja u sudskim postupcima, uključujući i srodne notarske usluge.

25. **Komitet preporučuje da Država potpisnica osigura transparentan, bez prepreka i nediskriminirajući pristup pravosuđu na osnovu slobodnog izbora i preferencija osoba sa invaliditetom. Takođe preporučuje da Država potpisnica pojača napore na održavanju adekvatne obuke pravosudnog i policijskog osoblja o pravima osoba s invaliditetom. Takođe preporučuje da Zemlja potpisnica osigura da postoji nediskriminirajući pristup pomoćnim tehnologijama i osigura registrovane i kvalifikovane tumača znakovnog jezika, uključujući i obezbjeđivanje Brajevog pisma i drugih alternativnih formata u sudskim postupcima.**

Sloboda i sigurnost osobe (čl. 14)

26. Komitet je zabrinut što sadašnja praksa dozvoljava lišavanje slobode osoba sa invaliditetom na osnovu njihove invalidnosti i omogućava prisilnu hospitalizaciju i prisilnu institucionalizaciju djece i odraslih s intelektualnim i / ili psiho-socijalnim invaliditetom.

27. **Komitet traži od Države potpisnice da ukine zakone koji dozvoljavaju lišavanje slobode na osnovu invalidnosti, prisileno zadržavanje na liječenju i korištenje sredstava prinude i prisilnih mjera na medicinski zasnovanom modelu invalidnosti, kao i da obezbijedi djelotvorne pravne lijekove za osobe s invaliditetom koje su lišene slobode na osnovu njihove invalidnosti.**

Sloboda od mučenja ili okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (čl. 15)

28. Komitet je zabrinut što, uprkos preporukama ombudsmana i osnivanju Nacionalnog mehanizma za prevenciju torture i drugih nehumanih ili ponižavajućih postupaka ili kažnjavanja Bosne i Hercegovine, ne postoje informacija o protokolima zabrane upotrebe sredstava prinude, uključujući i fizička, mehanička i hemijska sredstva prinude, pretjerane terapije antipsihoticima i produženu izolaciju odraslih i djece sa psihosocijalnim i / ili intelektualnim teškoćama. Prema navodima Komiteta protiv mučenja (CAT/C/BIH/ CO/ 2-5, st. 8), Država potpisnica nije obezbedila sveobuhvatan, sistematski i usklađen pristup za rješavanje slučajeva žrtava torture i civilnih žrtve rata.

29. **Komitet preporučuje da Država potpisnica preduzme efikasne pravne i administrativne mjere da zabrani praksu prisilnog zadržavanja na liječenju ili hospitalizacije, prisilno medicinsko i, posebno, prisilno psihijatrijsko liječenje na osnovu invaliditeta i da obezbijedi dovoljno alternativa u zajednici. Takođe preporučuje da Država potpisnica izvrši analizu pozitivnog zakonodavstva u vezi sa preživjelim žrtvama mučenja i seksualnog nasilja s posebnim osvrtom na pružanje odgovarajuće naknade i pristup djelotvornim pravnim lijekovima, uključujući i razmatranje revizije postojeće primjene tereta dokazivanja.**

Sloboda od izrabljivanja, nasilja i zlostavljanja (čl. 16)

30. Komitet je zabrinut zbog nedostatka podataka o djelotvornim mjerama za sprečavanje nasilja nad osobama s invaliditetom, posebno žena s invaliditetom, kao i nasilja nad djecom sa smetnjama u razvoju, uključujući i seksualno nasilje, u svim okolnostima, kao i zbog nedostatka mehanizama za podnošenje prijava protiv počinitelja i nedostataka pravnih sredstava.

31. **Komitet preporučuje da Država potpisnica izvrši analizu praćenja i inspekcije domova socijalnog zbrinjavanja i psihijatrijskih ustanova kako bi spriječila nasilje nad osobama s invaliditetom i njihovog zlostavljanja, posebno djece sa smetnjama u razvoju koja i dalje žive u njima. Takođe preporučuje da Država potpisnica osigura da osobe lišene slobode imaju pristup nezavisnim mehanizmima žalbi i osigura odgovarajuća sredstva za žrtve zlostavljanja, kao što je obeštećenje i adekvatna naknada, uključujući i rehabilitaciju.**

Zaštita integriteta osobe (čl. 17)

32. Komitet je zabrinut što zakonski staratelj može odobriti medicinske intervencije, bez slobodnog i informisanog pristanka osobe sa invaliditetom.

33. **Komitet traži da Država potpisnica usvoji efikasne mjere kako bi se osiguralo poštivanje prava na slobodni, informisani i prethodno dati pristanak osobe sa invaliditetom na liječenje i obezbijedi efikasne mehanizme podrške za donošenje odluka u Državi potpisnici.**

Nezavisno življenje i uključenost u zajednicu (čl. 19)

34. Komitet je zabrinut što:

(a) još uvijek preovladava institucionalno zbrinjavanje i što ne postoji sveobuhvatna strategija deinstitucionalizacije u Državi potpisnici;

(b) je broj osoba sa invaliditetom koje su smještene u ustanove i dalje visok i što nije uloženo dovoljno napora da se obezbijede sredstva za uvođenje usluga podrške, posebno personalne asistencije, u lokalnim zajednicama za one koji napuštaju ustanove;

(c) se sredstva i dalje ulažu u obnovu ili proširenje ustanova, dok nisu u dovoljnoj mjeri podržane inicijative, kao i mogućnosti, koje pružaju organizacije osoba sa invaliditetom za uvođenje usluga u zajednici koje će omogućiti samostalan život.

35. **Komitet traži od Države potpisnice da:**

(a) usvoji sveobuhvatnu strategiju sa jasnim vremenski ograničenim mjerama i osigura dovoljno sredstava za efikasnu deinstitucionalizaciju;

(b) zakonom reguliše da neće biti dodatnog ulaganja u nove ustanove i da će osoblje postojećih ustanova dobiti adekvatnu obuku o Konvenciji, kao i da ažurira sadašnji nastavni plan i program studenata fakulteta za socijali rad u skladu s tim;

(c) olakša uključivanje organizacija osoba sa invaliditetom u izradu strategija i planova za samostalni život, kojima će se predvidjeti pružanje usluga u zajednici, posebno na lokalnom nivou.

Lična pokretljivost (čl. 20)

36. Komitet je zabrinut zbog nedostatka transparentnog i nediskriminirajućeg sistema za obezbjeđivanje ortopedskih i drugih pomagala.

37. **Komitet preporučuje da Država potpisnica poboljša transparentan pristup pomagalima i tehnologijama. Preporučuje da Država donese zakone i preduzme sve druge odgovarajuće mjere kako bi obezbijedila fond za transparentan sistem usluga za podršku ličnoj pokretljivosti, uključujući i univerzalni pristup odgovarajućim ortopedskim, tiflološkim i drugim pomagalima, kao i odgovarajuće obuke za njihovo korištenje.**

Sloboda izražavanja i mišljenja, i pristup informacijama (čl. 21)

38. Komitet je zabrinut što ne postoje podaci o rasprostranjenosti standardizovanog jedinstvenog Brajevog pisma kako bi se poboljšala njegova upotreba u obrazovanju, zapošljavanju, kao i o dostupnim aplikacijama informacijske i komunikacijske tehnologije. Takođe je zabrinut što ne postoje podaci o procedurama za gluhe osobe koje žele da se prijave za prevođenje na znakovni jezik u javnim postupcima i događajima u javnom životu, osim u pravosudnom sistemu, kao i njihov efikasan pristup elektronskim medijima.

39. **Komitet preporučuje da Država potpisnica osigura da javni emiteri i telekom operateri pružaju informacije u pristupačnim oblicima, kao što su Easy Read, skriveno titlovanje i titlovanje za sve osobe s invaliditetom i da se usvoji efikasno zakonodavstvo koje će potpuno priznati znakovni jezik i Brajevo pismo.**

Poštivanje doma i porodice (čl. 23)

40. Komitet je zabrinut što žene s invaliditetom, posebno one sa psihosocijalnim i / ili intelektualnim teškoćama, mogu biti odvojene od svoje djece na osnovu njihove invalidnosti.

41. **Komitet preporučuje da Država potpisnica osigura dovoljno sredstava za podršku porodicama sa djecom sa smetnjama u razvoju da ostanu zajedno. To uključuje pružanje dovoljne podršku kako bi se omogućilo djeci sa invaliditetom da ostanu u porodici, uključujući i promociju hraniteljskih usluga u porodici i podršku roditeljima s invaliditetom da zadrže punu roditeljsku odgovornost za svoju djecu**.

Obrazovanje (čl. 24)

42. Komitet je zabrinut što:

(a) ne postoji sveobuhvatno zakonodavstvo sa efikasnom strategijom o inkluzivnom obrazovanju, uključujući i predškolske usluge za djecu sa smetnjama u razvoju;

(b) ne postoje podaci o mjerama koje su usvojene za obezbjeđivanje standardizovanih i regulisanih transparentnih protokola koji se odnose na individualne obrazovne planove, kao ni relevantne tehnologije i oblike komunikacije koji osiguravaju pristupačnost svih nivoa obrazovanja učenicima i studentima s invaliditetom;

(c) ne postoje uporedni podaci o finansiranju koje je namijenjeno djeci s invaliditetom u redovnom obrazovanju, kao ni mjere pozitivne diskriminacije za upis i prilagođavanje za učenike s invaliditetom;

(d) je u visokom obrazovanju samo obezbijeđen ograničen pristup za studente s invaliditetom.

43. **Prisjećajući se svog opšteg komentara br. 4 (2016) o pravu na inkluzivno obrazovanje i cilja 4 iz dokumenta Ciljevi održivog razvoja, posebno podciljeva 4.5 i 4.8, Komitet preporučuje da Država potpisnica poveća svoje napore na postizanju inkluzivnog obrazovanja, a posebno da:**

(a) usvoji i realizuje koherentnu strategiju o inkluzivnom obrazovanju u redovnom obrazovnom sistemu;

(b) osigura pristupačnost školskog okruženja u skladu s Konvencijom, uključujući obezbjeđivanje razumnog prilagođavanja, pristupačne i prilagođene materijala i inkluzivne nastavne planove i programe;

(c) izdvoji efikasne i dovoljne finansijske i materijalne resurse, kao i adekvatno obučene ljudske resurse, uključujući i osobe s invaliditetom;

(d) uključi izučavanje inkluzivnog obrazovanja u univerzitetske nastavne planove za buduće nastavnike i programe obuke za postojeće nastavno osoblje uz adekvatan budžet.

Zdravlje (čl. 25)

44. Komitet je zabrinut zbog ograničenog i nejednakog pristupa zdravstvenim uslugama za djecu sa smetnjama u razvoju u Državi potpisnici. Takođe je zabrinut zbog nejednakog pristupa uslugama za zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja i nepostojanja adekvatne obuke zdravstvenih radnika o pravima osoba s invaliditetom, kao i nedostupnosti zdravstvenih usluga i medicinske opreme.

45. **Komitet preporučuje da Država potpisnica preduzme efikasne i usklađene mjere za pružanje usluga rane intervencije za svu djecu sa smetnjama u razvoju i osigura adekvatnu obuku zdravstvenih radnika o pravima osoba s invaliditetom. Takođe preporučuje da Država potpisnica obaveže davaoce zdravstvenih usluga da osobama sa invaliditetom pružaju zdravstvene usluge na ravnopravnoj osnovi s drugima, obezbjeđujući dostupnu opremu i sredstava koji su potrebni ženama sa invaliditetom kako bi imale pristup uslugama, uključujući i uslugama za zaštitu reproduktivnog zdravlja što je moguće bliže njihovim kućama.**

Rad i zapošljavanje (čl. 27)

46. Komitet je zabrinut zbog nepostojanja podataka o efikasnoj zaštiti zaposlenih osoba sa invaliditetom od otpuštanja i zbog nedovoljnog razumnog prilagođavanja. Komitet je takođe zabrinut što ne postoje podaci o položaju osoba s invaliditetom u smislu zapošljavanja u javnom sektoru.

47. **Komitet preporučuje da Država potpisnica izmijeni svoje zakonodavstvo uključivanjem definicija 'razumnog prilagođavanja' i 'univerzalnog dizajna' u skladu sa Konvencijom i da obezbijedi smjernice i obuku javnog i privatnog sektora o ovim konceptima sa ciljem da osigura da invaliditet ne može predstavljati opravdanje za nezapošljavanje ako konkretna osoba sa invaliditetom ima kvalifikacije za relevantni posao i može efikasno obavljati svoj posao uz razumno prilagođavanje.**

48. Komitet je zabrinut zbog činjenice da se broj zaštićenih radionica udvostručio od 2009. godine i da ne postoje podaci o mjerama za učinkovito motivisanje osoba s invaliditetom, uključujući i ratne vojne invalide i njihove poslodavce, za njihovo zapošljavanje na otvorenom tržištu rada.

49. **Komitet preporučuje da Država potpisnica promoviše među poslodavcima pravo osoba s invaliditetom, uključujući i ratnih vojnih invalida, na zapošljavanje na ravnopravnoj osnovi s drugima, i pojača mjere da podrži efikasnu tranziciju svih osoba sa invaliditetom u sferu formalnog zaposlenja na otvorenom tržištu rada.**

Odgovarajući životni standard i socijalna zaštita (čl. 28)

50. Komitet je zabrinut što se postojeća finansijska pomoć ("davanja") koja se isplaćuje osobama s invaliditetom zasniva na diskriminatornim kriterijumima.

51. **Komitet preporučuje da Država potpisnica revidira sistem invalidnina tako što će uskladititi zakone i propise na svim nivoima vlasti sa ciljem da ukine sadašnju diskriminatornu praksu na osnovu uzroka nastanka invalidnosti, naročito među ratnih i neratnih invalida, ili mjesta stanovanja.**

Učestvovanje u političkom i javnom životu (čl. 29)

52. Komitet je zabrinut zbog isključivanja osoba s invaliditetom iz javnog života, posebno žena s invaliditetom, kao i zbog nepostojanja zakona o efikasnim i transparentnim mjerama za obezbjeđivanje pristupačnog glasačkog materijala i informacija.

53. **Komitet preporučuje da Država potpisnica izmijeniti izborni zakon i poslovnik koji se odnosi na Centralnu izbornu komisiju kako bi se osiguralo jednako učešće osoba sa invaliditetom u izbornom procesu, kao i omogućavanje osobama lišenim poslovne sposobnosti da glasaju, neometan fizički pristup glasanju, sigurni mehanizmi kako bi se osigurala tajnost glasanja, kao i dostupnost drugih izbornih materijala i informacija u pristupačnim formatima u skladu sa Općim komentarom broj 2 o pristupačnosti.**

Učestvovanje u kulturnom životu, rekreaciji, razonodi i sportu (čl. 30)

54. Komitet je zabrinut što Država potpisnica još nije ratifikovala Ugovor iz Marrakesha za olakšavanje pristupa objavljenim radovima za osobe koje su slijepe, slabovide, ili na drugi način onemogućene da koriste štampani materijal, koji omogućava pristup objavljenim materijalima slijepim osobama, osobama sa oštećenim vidom ili osobama na drugi način onemogućenim da koriste štampani materijal. Komitet je takođe zabrinut što se ne može utvrditi značajan napredak uprkos činjenici da postoji usvojena strategija za period 2016-2021. godinu za promociju dostupnosti obrazovnih, kulturnih i sportskih objekata.

55. **Komitet ohrabruje Državu potpisnicu da usvoji sve odgovarajuće mjere da ratifikuju i realizuje Ugovor iz Marrakesha u najkraćem mogućem roku. Takođe, preporučuje da, u skladu sa stavom 15 Opšteg komentara br. 2 (2014), više pažnje posvetiti obrazovnim, kulturnim i sportskim objektima u smislu koordinacije na osnovu predloženog akcionog plana.**

C. Konkretne obaveze (čl. 31-33)

Statistika i prikupljanje statističkih podataka (čl. 31)

56. Komitet je zabrinut što se sistem prikupljanja podataka o osobama s invaliditetom u Državi potpisnici temelji na medicinskom pristupu i što je fragmentiran i podaci se efektivno ne distribuišu. Komitet je takođe zabrinut što Država potpisnica ne prikuplja i ne analizira odgovarajuće i razvrstane podatke o položaju osoba s invaliditetom.

57. **S obzirom na cilj 17.18 iz dokumenta Održivi razvojni ciljevi, Komitet preporučuje da Država potpisnica uvede sistematsko prikupljanje podataka i postupke izvještavanja koji su u skladu sa Konvencijom i da prikuplja, analizira i**

distribuiše razvrstane podatke o karakteristikama stanovništva sa invaliditetom, uključujući po polu, starosti, nacionalnoj pripadnosti, vrsti invaliditeta, socio-ekonomskom statusu, zaposlenju, prebivalištu, kao i o preprekama sa kojima se osobe sa invaliditetom suočavaju u društvu. Komitet takođe preporučuje da se Država potpisnica pobrine da se eliminišu svi pogrdni izrazi koji se odnose na osobe sa invaliditetom.

Primjena i praćenje primjene Konvencije na nacionalnom nivou (čl. 33)

58. Komitet je zabrinut što ne postoji izričito naveden mehanizam koordinacije kao što je navedeno u članu 33, stav 1. Osim toga, nacionalna institucija za ljudska prava ne djeluje kao nezavisni mehanizam kao što je navedeno u članu 33, stav 2.

59. **Uzimajući u obzir Smjernice o nezavisnim okvirima za praćenje i učestvovanje u radu Komiteta (2016), Komitet preporučuje da Država potpisnica imenuje kontakt tačke za primjenu Konvencije na svim nivoima vlasti i nezavisni okvir sa zadatkom praćenje primjene Konvencije.**

Dalji rad i širenje znanja o Konvenciji

60. Komitet zahtijeva da Država potpisnica, u roku od 12 mjeseci, a u skladu sa članom 35, stav 2. Konvencije, dostavi informacije o mjerama preduzetim da se realizuju preporuke Komiteta kao što je navedeno u stavovima (11 i 29) ovog dokumenta.

61. Komitet traži od Države potpisnice da realizuje preporuke Komiteta koje su sadržane u ovim zaključnim razmatranjima. On preporučuje da Država potpisnica dostavi zaključna razmatranja na razmatranje i dalji rad članovima Vlade i Parlamenta, službenicima u relevantnim ministarstvima, lokalnim vlastima i članovima relevantnih profesionalnih grupa, kao što su prosvjetni, zdravstveni i pravni stručnjaci, kao i medijima, koristeći savremene strategije društvene komunikacije,

62. Komitet snažno ohrabruje Državu potpisnicu da uključi organizacije civilnog društva, posebno organizacije osoba sa invaliditetom, u pripremu periodičnih izvještaja.

63. Komitet traži od Države potpisnice da ova zaključna razmatranja distribuiše široko, uključujući i nevladinim organizacijama i predstavnicima organizacija osoba sa invaliditetom, kao i samim osobama sa invaliditetom i članovima njihovih porodica, na službenim jezicima države i manjinskim jezicima, uključujući znakovni jezik, kao i u pristupačnim formatima, uključujući Easy Read, i da ih postavi na internet stranici vlade o ljudskim pravima.

Sledeći izvještaj

64. Komitet zahtijeva da Država potpisnica dostavi, najkasnije do 12. aprila 2020. godine svoj objedinjeni drugi i treći periodični izvještaj i uključi i informacije o realizaciji ovih zaključnih napomena. Komitet poziva Državu potpisnicu da razmotri podnošenje gore navedenih izvještaja po pojednostavljenoj metodi Komiteta po kojoj Komitet sastavlja listu pitanja najmanje godinu dana prije roka za dostavu izvještaja/ objedinjenog izvještaja Države potpisnice. Odgovori Države potpisnice na tu listu predstavljaju njen izvještaj.